

TAMPERE PYHÄJÄRVI PUTKIHANKE

Vihilahden laiturinperustusten tarkastukset

Vesilahdella 5.7.2016

Maija Huttunen
Eveliina Salo
Pintafilmi Oy

Sisällysluettelo

1. Johdanto..... 3

2. Sijaintikartta..... 4

3. Kenttätöyt..... 4

4. Kohteet..... 5

Lähteet

- Painetut lähteet
- Painamattomat lähteet

1. Johdanto

Tampereen kaupunki suunnittelee kaavamuutosta Pyhäjärven Vihilahden ympäristöön. Arkeologisen tarkkuusinventoinnin yhteydessä Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto paikansivat ranta-alueella kaksi laiturin perustusta. Laiturin perustusten vedenalaiset osat tarkastettiin lisätutkimuksena liittyen Pyhäjärveen laskettavien puhdistamon putkien arkeologiseen vedenalaisinventointiin.

Toinen perustuksista on nuorempi betoninen laituri, joka ei täytä suojeltavan muinaisjäännöksen tunnusmerkkejä. Merkittävämpi laitureista on alueella sijainneen Metsolan huvilan laivalaiturin jäännös, jonka suojelutarvetta Museovirasto arvioi tehtyjen tutkimusten perusteella. Metsolan tontti sijaitsee tarkkuusinventoitavan alueen ulkopuolella (Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto 9.6.2016). Kaava-alue rajautuu tällä kohtaa rantaviivaan. Metsolan laivalaituri on ollut käytössä pitkälle 1900-luvulle. Havaitut perustukset sijaitsevat järveen laskettavien purkuputkien vaikutusalueen ulkopuolella.

Lisätietoja tutkimuksesta antaa: eveliina.salo@pintafilmi.com tai + 358 44 326 7097.

Vesilahdella 5.7.2016

Eveliina Salo
FM Meriarkeologi

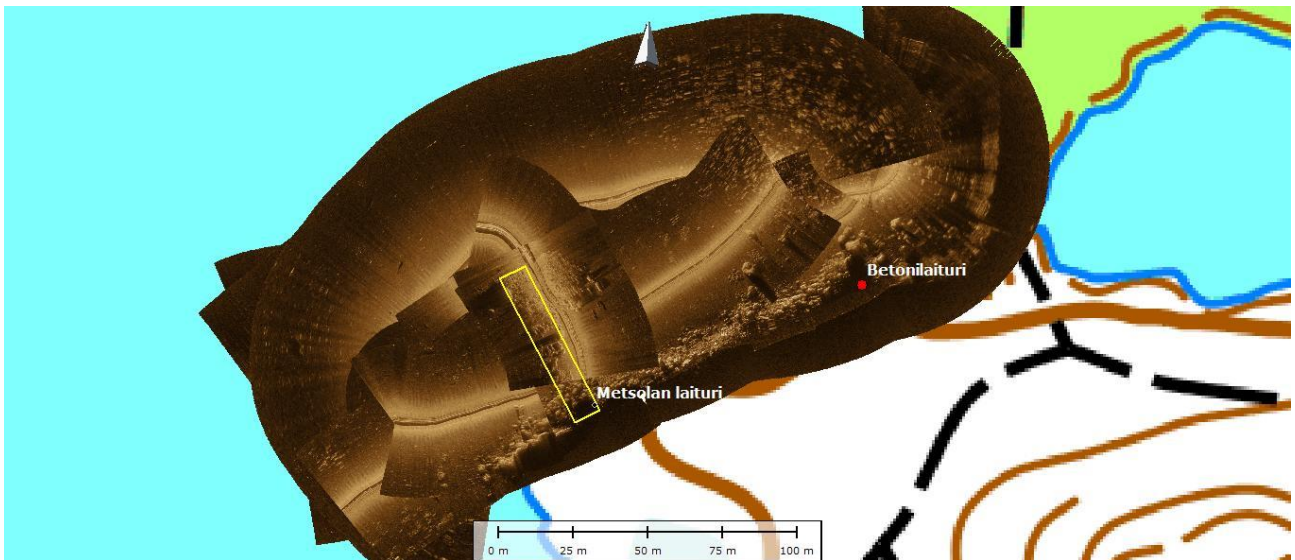
2. Sijaintikartta

Kartta 1. Laitureiden sijainnit Vihilahdessa on merkitty karttaan punaisella. Karttapohja: MML peruskartta.

3. Kenttätyöt

Viistokaikuluotaus tehtiin DeepVision DE3468D-luotaimella. Luotausteknisesti alue oli haasteellinen matalien kivikoiden ja pintakivien vuoksi. Joulukuussa 2015 tehty viistokaikuluotausaineisto ulottui noin 1,5 metrin syvyyteen saakka rannasta. 20.6.2016 ranta viistokaikuluodattiin pienemmästä veneestä siten, että aineisto ulottuu rantaan saakka.

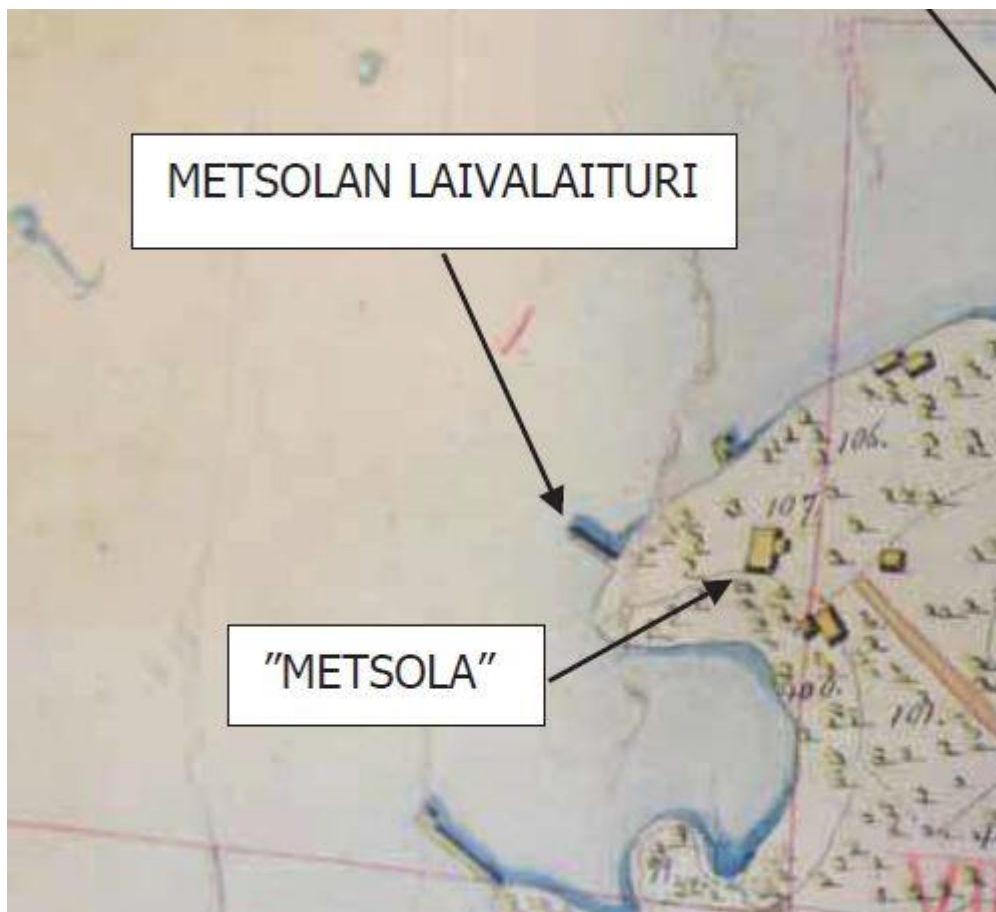
Kartta 2. Mosaiikkikuva viistokaikuluodatusalueesta tutkimusalueilla. Karttapohja MML.

Luotaamisen jälkeen betonilaiturin edusta tarkastettiin videokameran avulla. Metsolan huvilan laivalaiturin ulompi pää poijutettiin laiturin koon hahmottamiseksi. Sen jälkeen perustukset kuvattiin videokameralla.

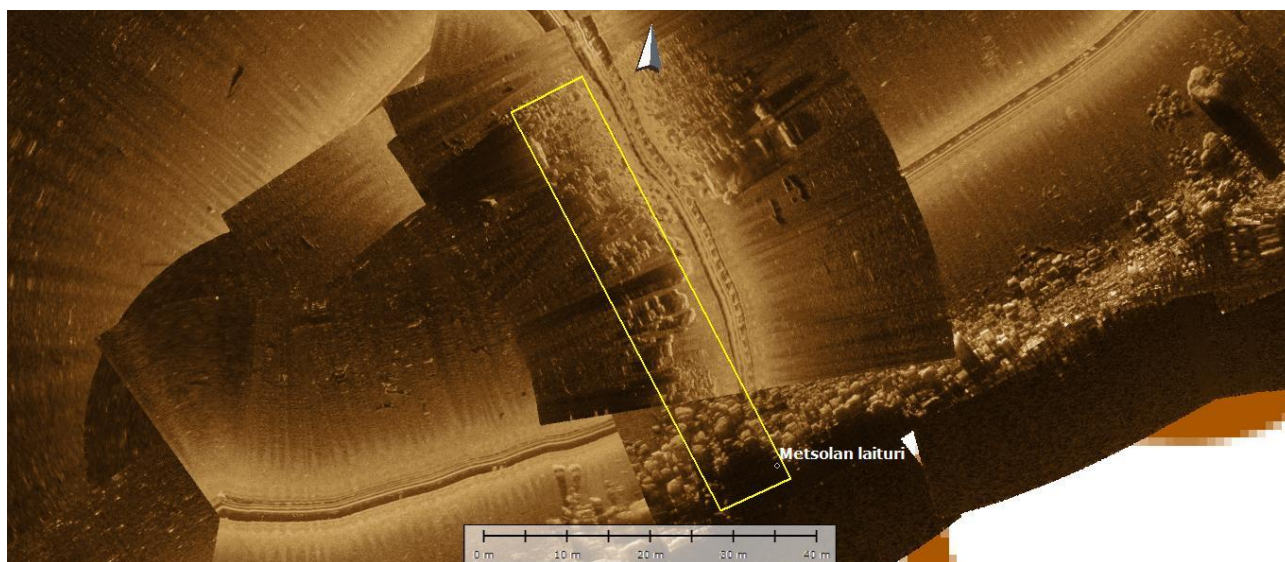
4. Kohteet

Metsolan laivalaituri

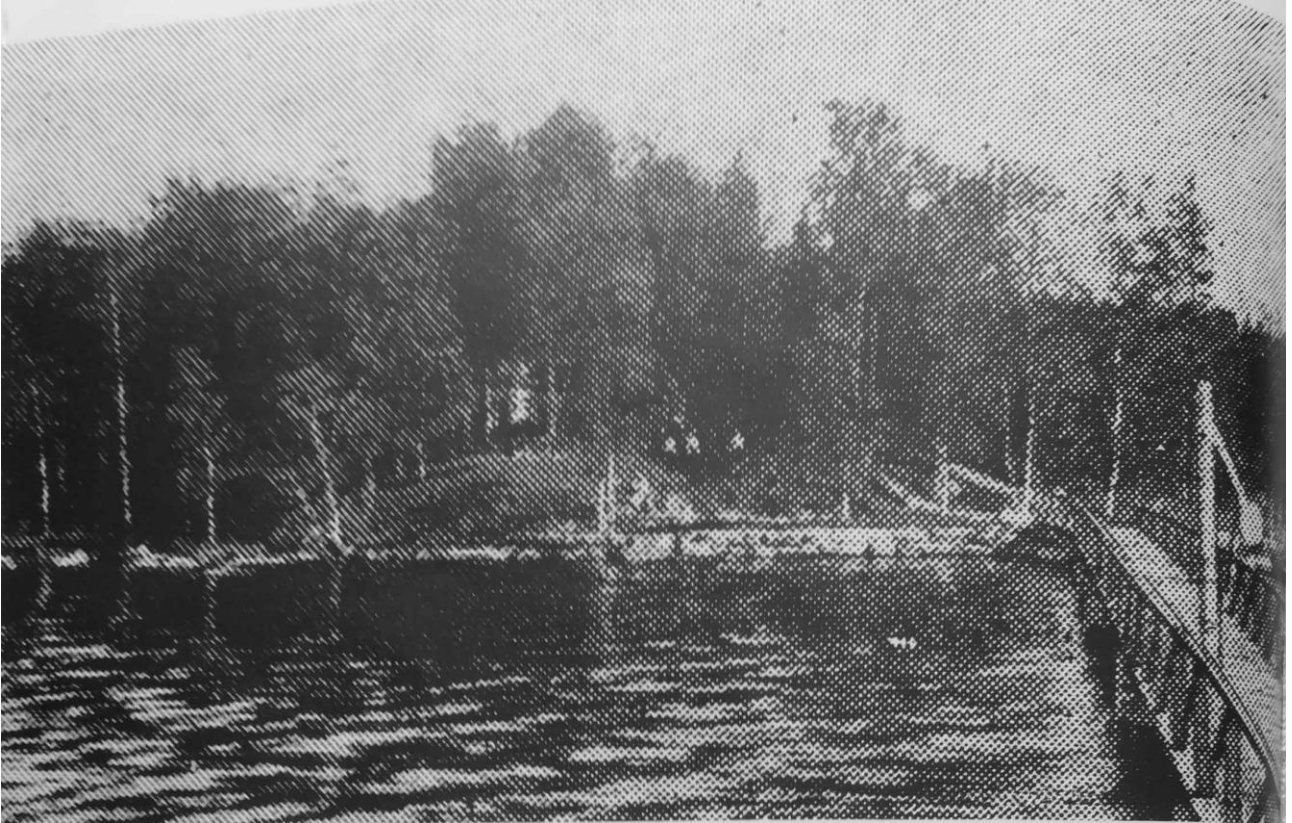
Kohteen ID: Uusi kohde	
Nimi: Vihilahti Metsola (ehdotus)	Kunta: Tampere
Laji: Muu kohde	Vedenalainen: Kyllä (osittain)
Tyyppi: Laituri	Tyyppin tarkenne: Hirsiarkkuperustainen
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: 1800-1900-luku	Ajoitustarkenne: Käytössä ainakin 1920-luvulla
Koordinaatit: Alku (ranta): WGS84 61°28.584' N, 23°45.321' E, TM35 6820154 N, 327195 E Loppu: WGS84 61°28.608' N, 23°45.284' E, TM35 6820200 N, 327164 E	
Syvyys max: 1,5 metriä	Syvyys min: 0 metriä
Koordinaattiselite: Ulkoreuna paikannettu viistokaikuluotaamalla	
TM35 karttalehti: M4211H2	
Kuvaus: Metsolan huvilan rakensi kauppaneuvos Arthur Sommer, joka teki uraa ensin Finlaysonin pumpulivapriikissa ja perusti vuonna 1899 oman kehräämön ja kutomon Lapinniemeen. Metsola oli alun perin pieni rakennus, jossa oli kolme huonetta alakerrassa ja kaksi yläkerrassa. Rakennusta kuitenkin laajennettiin kahdesti. Rakennuksen alakerrassa oli lasiseinäinen kuisti ja sen yläpuolella avoin kupukattoinen kuisti. Rantaa korjattiin joka vuosi ja lopulta pitkä kivireuna valmistui. Matala ja ruma ranta täytettiin ja istutettiin kauniiksi puistoksi. Täytöt vaativat tuhansia hevoskuormia savea ja multaa. Joka aamu poikkesi ”Tiira” huviloiden laitureihin viedäkseen perheenisät kaupunkiin töihin. Neljännessä yli kolme se odotti Laukontorin rannassa heidän paluutaan. Metsola myytiin vuonna 1921 kaupungille ja siinä toimi lasten vastaanottokoti. Huvilarakennus on ollut olemassa ilmeisesti vielä 1960-luvulla. (Hildén 1993, s. 9, 18-23). Laituri on todennäköisesti ollut käytössä pitkälle 1900-luvulle. Vuoden 1953 maastokartassa laituria ei enää ole olemassa. Todennäköisesti kyseessä on ollut hirsiauruille perustettu laituri. Rannanpuoleisessa päässä on todennäköisesti ollut yksi hirsiaurku, jonka kivet ovat nyt levinneenä pohjaan. Varsinaisia hirsia ei rannan päässä näy, mutta joitain pienempiä puunkappaleita on kiilautuneina kivien väliin. Pohjassa on ensimmäisen kivikon jälkeen ulapalle päin kivistä puhtaampi hiekkainen alue, mikä viittaa siihen, että tässä välissä ei ole ollut arkkua, vaan laiturin kansi on kulkenut vapaasti siltana. Laiturin ulkoreuna on noin 55 metrin päässä rannasta. Päässä sijaitsee laajahkolle levinnyt kivinen alue, missä on havaittavissa kolme kappaletta kivimassan seasta pilkottavia hirsia. Yksi hirsistä on salvottu ja siinä on tapinreikä. Hirsi on noin metrin mittainen ja se makaa henkilöauton kokoisen kiven lähellä. Laaja kivikko ulapan päässä viittaa suurempaan hirsiaurkuun kuin rannassa. Tätä suurta kiveä on todennäköisesti käytetty hyväksi laiturin perustamisessa. Kivi ulottuu lähes pintaan ja matalamman veden aikaan se on pintakivi. Metsolan laiturin perustamiseen on todennäköisesti osittain käytetty hyväksi luonnollista kivikkoa, joka on jatkunut niemen kärjestä kohti ulappaa. Veden syvyys laiturin perustusten päällä on noin 0-1 metriä. Veden syvyys laiturin pään edustalla on noin 1,6 metriä. Laiturin kansi ja hirsiosat on joko purettu hyvin tarkkaan tai jäät ovat rikkoneet rakenteet ja kuljettaneet ne pois. Vain reilun satavuotiaan laiturin hirsiaurkurakenteiksi nämä ovat erittäin huonokuntoiset, joten arvioin että arkkujen yläosat on purettu pinnalta käsin. Kivikon välittömässä läheisyydessä hirsia on näkyvissä vain muutama ja hiekkapohjalla kauempana joitain kappaleita. Matalassa sijaitseva rakenne muuttuu todennäköisesti vuosittain jäiden vaikutuksesta.	

Kartta 3. Karttaote Metsolan laiturin sijainnista Math Nordmanin (1894) ja Toivo Borgenströmin (1903-1904) kartasta. Karttalähde ja kartan tekstit Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto, Tampere Vihilahti, arkeologinen selvitys 2016.

Kuva 1. Viistokaikukuva Metsolan laiturin perustuksista. Keltaisella merkitty alue on maalla näkyvän laiturin edustalla järven pohjassa oleva kivijono, missä laiturin on sijainnut. Laiturin ympäristössä näkyy muutamia hirssiä pohjassa.

Kuva 2. Kuva Metsolan laiturista (Hildén 1993 sivu 20).

Kuva 3. Kuva Metsolan laiturin jäänteistä nykyään.

Kuva 4. Kuvakaappaus videolta kivimassan seasta pilkottavasta hirrestä laiturin ulommassa päässä.

Kuva 5. Kuva Metsolan huvilan rannan kivipengerryksestä. Pengerrys ei sijaitse kaavoitettavalla alueella. Tutkittu Metsolan laivalaituri sijaitsee niemen kärjessä olevasta suuresta kivistä noin 50 metriä vasemmalle. Kiven oikealla puolella on pohjassa todennäköinen toinen laiturin perustus.

Betonilaituri

Kohteen ID: Uusi kohde	
Nimi: -	Kunta: Tampere
Laji: Ei muinaisjäännös	Vedenalainen: Kyllä (osittain)
Tyyppi: Laituri	Tyypin tarkenne: Betonilaituri
Lukumäärä: 1	
Ajoitus: Moderni	Ajoitustarkenne: -
Koordinaatit: WGS84 61°28.611' N, 23°45.421' E, TM35 6820199 N, 327286 E	
Syvyys max: 1,0 metriä	Syvyys min: 0 metriä
Koordinaattiselite: Paikannettu rannalta ja viistokaikuluotaamalla	
TM35 karttalehti: M4211H2	
Kuvaus: Betonirappusten edustalla pohjassa on kivilouhetta, mutta ei havaintoja puutavarasta. Vesi on Vihiojan valuntojen vuoksi hyvin ruskeaa, joten varmoja tulkintoja ei voida tehdä. Havaittiin kuitenkin, että joissain kivissä on porausjälkiä, joten ne on louhittu tai räjäytetty jostain. Portaat vaikuttaisivat jonkinlaisilta uimarappusilta, mutta pohja on niin louhikkoinen ja matala, että uimaan lähteminen näiltä rappusilta olisi ollut haasteellista. Sen vuoksi arvio on, että rappusten jatkeena on kivilouheen päällä ollut jonkinlainen puulaituri. Myös veneellä laituriin saapuminen olisi ollut mahdotonta ilman puukantta. Alue on laiturin vedenalaisosienkin edustalla matalaa, joten laituria on voitu käyttää vain pienellä veneellä rantautumiseen. Rakenteen ikää on vaikea arvioida, mutta se vaikuttaa reilusti 1900-luvun puolelta olevalta. Rappuset vaikuttavat muottiin valetulta.	

Kuva 6. Betonilaituri jonka edustalla on todennäköisesti sijainnut puulaituri kiviperustan päällä.

Lähteet

Painetut lähteet

Hildén 1993

Hildén Juhani, *Huvilarannikko. Tamperelaisherrasväen kesäasutuksen vaiheita Rantaperkiössä ja Härmälässä*. Härmälä-seura ry 1993.

Painamattomat lähteet

Kulttuuriympäristöpalvelut
Heiskanen & Luoto 2016

Tampere, Vihilahden arkeologinen selvitys, asemakaava nro 8611. ID 1 599 176.